

BALIKESİR'DE 89 GÖÇÜ

Yücel YİĞİT^[*]

ÖZ

Göçler her zaman bir şehrin kimliğinde izler bırakır. Balkanlar'dan 1878 Berlin Anlaşması'yla başlayan göçlerin son halkası 89 Göçü'dür. Civar coğrafyada sıkıntıya maruz kalan her halk gibi Bulgaristan Türkleri de yaklaşık 134 yıl önce Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. Bu süreçte neredeyse 1.800.000 kişi Anadolu'ya gelmiştir. Coğrafi konumundan dolayı göçmenlerin en fazla yerleştiği yerlerden biri de kuşkusuz Balıkesir olmuştur. Bu çalışmada 89 Göçü Balıkesir ölçeğinde ele alınmaktadır. Bütüncül olarak ele alınan konu, Balıkesir özelinde tamamlanmaktadır. Dolayısıyla 89 Göçü'nün Balıkesir'e etkileri gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Balıkesir yerel basını, göçmenlerle yapılan görüşmeler ve ikinci el kaynaklar başlıca veri kaynağı olmuştur. Sonuç olarak Bulgaristan'da mukim Türkler, zorunlu Bulgarlaştırmaya cevapları anayurda göç olarak karşılık vermişlerdir. 89 Göçü'nün ilginç bir tarafı Bulgarların değil Hükümetleri'nin baskı yapmasından kaynaklanan bir nüfus problemiydi. Bu problem Balıkesir'deki kamu görevlilerinin yoğun gayretleriyle çözülebilmiştir. Adaptasyon sürecinde başarılı olanlar kısa sürede yerel halkla kaynaşmışlardır. Elbette kaynaşma süresinin kısa olmasında aynı dil, din ve kültürden olmaları önemli etkindir.

Anahtar Kelimeler: 89 Göçü, Balkanlar, Türkiye, Bulgaristan, Balıkesir, Turgut Özal

^[*] Yrd.Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

89 Migration in Balıkesir

ABSTRACT

Migrations always have significant impact on a city's identity. The last ring of migrations from the Balkans that began with Treaty of Berlin in 1878 has been the Migration of 89. Bulgarian Turks, just like all the other populations exposed to severe difficulties in the surrounding region, began to migrate to Anatolia about 134 years ago. In this process, nearly 1.8 million people came to Anatolia. Due to its geographical location, Balıkesir is undoubtedly one of the places where most immigrants came settle. In this study, the 89 migration is discussed in the scale of Balıkesir. Dealt with in a holistic way, the topic is complemented by the case of Balıkesir. Therefore, the effects of 89 Migration to Balıkesir tried to be thoroughly examined. As a result, Turks living in Bulgaria decided to migrate to the motherland as a response to the processes of Bulgarization. The interesting side of 89 Migration is population problem that emerged because of pressure from government, not from the Bulgarian side. This problem has been solved through the intense efforts of public servants in Balıkesir. Those who are successful in the process of adaptation were to get well-integrated with the local population. Of course, the reason why adaptation and acculturation took place in such a swift manner was due to the fact that both the settlers and the home populations shared the same language, religion and culture.

Keywords: 89 migration, Balkans, Turkey, Bulgaria, Balıkesir, Turgut Özal

GİRİŞ

Göç genel olarak nüfusun yer değiştirmesi olayıdır. Bu olay mekansal olarak farklı ölçeklerde ve yönlerde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, kıtalararası, uluslararası, bölgeler arası, kırdan şehre veya şehirden kıra göçler şeklinde bir ayrım yapmak mümkündür. Göç olayı farklı nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Bunların başında ekonomik nedenler gelmektedir. Yoksulluk, işsizlik, ürün elde etmede başarısızlık, açlık ve ekonomik krizler göç olayının ekonomik yönünü ortaya koyarlar. Kuşkusuz ekonomik koşullar tek başına göç olayını belirleyememektedir. Kuraklık, su baskınları ve depremle de göçe neden olan doğal çevre faktörleridir. Vatanı terk etmeye neden olan siyasi baskılar, savaşlar (iç savaşlar, bölgesel çatışmalar), devrimler, sıkıyönetimler, totaliter yönetimler ve ülkeden ihraç gibi nedenler

siyasi, sosyal ve psikolojik nedenler olarak ortaya çıkarlar (Tümertekin ve Özgüç 1998). Siyasi nedenler bu çalışmada göç olayının arka planında bulunan ana neden konumundadır.

Göç olayı farklı ölçütler dikkate alınarak yapılmaktadır. Bu bağlamda zamsal olarak geçici ve devamlı göçler ayırt edilebilir. Başka bir ayırım göçlerin isteğe bağlı olup olmamasına göre yapılmaktadır. İsteğe bağlı göçler geçmişten günümüze yapılan göçlerin büyük bir kısmını açıklamaktadır. Avrupalıların sömürge alanlarına göçü bu açıdan örnek teşkil eder. Zorunlu göçler, çok çeşitli nedenlerle ortaya çıkar. Nitekim Toksöz (2006: 109), zorunlu göçü şöyle tanımlamıştır: “Silahlı çatışma veya şiddet durumundan, doğal veya insan eliyle ortaya çıkan bir felaketten kaçmak üzere bireylerin kendi iradesi dışındaki göç hareketleridir. Bu terim sığınmacı hareketlerini, insan ticareti sonucu çıkan hareketleri ve hükümetlerin zorunlu nüfus mübadele hareketlerini kapsamaktadır”. Ancak bu çalışmada, zorunlu göç denildiği zaman, “kamu yöneticilerin bireyleri göçe zorlaması” (Üner, 1972: 81) anlaşılmaktadır.

Göç konusunu açıklayan farklı teoriler vardır. Bunları; İkili Ekonomide Kalkınma Teorisi, Neo-Klasik Teori, Bağımlılık Teorisi, İkili İşgücü Piyasası Teorisi, Dünya Sistemi Teorisi, Göç Sistemleri Teorisi, Profesyonel Göçmenlerin Yeni Ekonomisi Teorisi ve Göç Ağları Teorisi (Toksöz, 2006) şeklinde sıralamak mümkündür. Ancak tüm bu kuramlar göçü bir bütün olarak açıklayamamaktadır. Bu teorilerde ortaya koyulan şablon ekonomik süreçler tarafından şekillendirilmektedir (Mutluer 2003). Ravenstein’in göç teori bu konuda alınabilecek başka bir teori durumundadır. Özellikle zorunlu göçler bu kuramlarda yer almamaktadır. Ancak her göç olayının karşı bir göçe dalgasına neden olacağı düşüncesi eldeki çalışma açısından önemlidir.

İnsanoğlunun tarihi kadar eski bir olay olan göç, çeşitli nedenlerle ortaya çıkmakta ve toplumları farklı şekillerde etkilemektedir. Yukarıda bahsedilen teorilerin kapsamı dışında kalan bir göç çeşidi de zorunlu göçlerdir. Nitekim yakın dönem Türkiye tarihinde görülen Bulgaristan’dan Türkiye’ye yönelik göç bu kapsam içeresindedir. Zira Bulgaristan’da yaşayan Türklerin bir kısmı temel hak ve hürriyetlerinin ellerinden alınması veya kısıtlanması üzerine 1989 yılında Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmışlardır. Bunun üzerine devrin Turgut Özal ve Yıldırım Akbulut Hükümetleri, onları farklı yerlere iskan ederek çeşitli tedbirler almıştır. İskan sahası olarak seçilen yerlerden biri de Balıkesir olmuştur. Dolayısıyla resmi görevliler ile Balıkesirli, Bulgar muhacirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak ve onları memnun etmek için yoğun bir çaba sarf etmişlerdir.

Bu çalışmanın temel amacı; göçmenlerin Balıkesir'e iskân edilme sürecini ve bunun sosyal yönlerini ortaya koymaktır. Ayrıca iskan sahası olarak neden Balıkesir'in seçildiği sorusuna da cevap aranacaktır. Yine devlet ve yerel halkla ilişkileri de konu içerisinde yer alacaktır.

Çalışma giriş ve sonuç bölümleri dikkate alınmazsa iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türk-Bulgar ilişkilerinin uzak arka planı ve çalışmanın esas konusu olan göçlerin yakın zamanlı tarihsel arka planı irdelenmektedir. İkinci bölümde çalışmanın amaçları doğrultusunda 89 Göçü'nün çeşitli yönleri ele alınmaktadır. Çalışma elde edilen sonuçların özetlenmesi ile son bulmaktadır. Literatürde 1989 Göçü'ne kısaca 89 Göçü denilmektedir. Dolayısıyla biz de bu çalışmamızda 89 Göçü ifadesini kullanmayı tercih ettik.

Çalışma, yerel basından elde edilen bilgilerin ışığında hazırlanmıştır. Ayrıca çalışmamız sözlü tarih çalışması ve ikince dereceden bazı kaynaklarla da desteklenmiştir.

1- 89 GÖÇÜ'NÜN ARKA PLANI

1878 Berlin Antlaşması sonrasında Balkanlar'da hız kazanan göç dalgalarına en çok maruz kalanlar Bulgaristan Türkleri olmuştur. 93 Harbi'nden (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) 1989'a kadar birçok göç meydana gelmiştir. Ayrıca bu iki olay arasında 1908'de Bulgaristan'ın bağımsız olması, Balkan ve I. Dünya Savaşları, 1944 sonrasında Bulgaristan'da komünist rejimin tesis edilmesiyle göçler iyice doruğa çıkmıştır. Özellikle 1950'den sonra Bulgar yöneticileri Türklere karşı tutumlarını değiştirerek asimilasyon politikalarına yönelmişlerdir.

Aslında 89 Göçü'nün ayak sesleri XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren duyulmaya başlanmıştır. Türk-Bulgar ilişkileri, Bulgaristan'ın Türk azınlığa yönelik tutumundan dolayı gerginleşmiştir. Bulgaristan'daki Müslüman Türk azınlığının, hem dini hem milli benliğini hedef alan asimilasyon politikası şiddete başvurularak uygulanmıştır. Bu süreçte Türkler tutuklanma ve sürgün edilme yöntemleriyle işkenceye maruz kalmışlardır. Zaten Bulgar Hükümeti asimilasyona uğramak istemeyen Türkler'i zorunlu göçe tabi tutarak onlardan kurtulmak arzusundaydı. Bulgaristan'ın bu menfi tavrını devam ettirmesi üzerine Türkiye meseleyi uluslararası platformlara taşımıştır. Dolayısıyla Birleşmiş Milletler, İslam Teşkilatı Örgütü, Avrupa Konseyi Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Kuzey Asamblesi ve Parlamentosu gibi kurumlarda Bulgaristan şiddetle kınanmıştır. Özellikle 1950 yılında 250 bin Türk azınlığının zorla göç ettirmeye çalışılmasıyla diplomatik süreç zaman zaman

kesintiye uğramıştır. 1951 yılında Türkiye'ye 154 Türk giriş yapmıştır. Türkiye daha sonra bunların arasında Çingenerler ve komünist casusların olduğu gerekçeyle sınırı kapatmıştır. 1974 yılında Türkçe eğitimin yasaklanması süreci dışında Türk-Bulgar ilişkileri 1984 yılına kadar normal seyrini takip etmiştir.

Bulgaristan'daki Türkler daha çok taşrada yaşayıp, çiftçilikle hayatlarını idame ettiriyorlardı. Dolayısıyla Bulgar toplumuyla pek fazla karışıp kaynaşmadıkları için öz benliklerini korumuşlardı. 20. yüzyılda Bulgar nüfusunun azalıp Türk nüfusunun artış göstermesi üzerine Bulgar Hükümeti, Türkleri zorla göç ettirmeye çalışarak sayılarını azaltma politikası gütmüştür. Nitekim XX. Yüzyılın son çeyreğinde Bulgaristan'da doğum oranları Bulgarlar'ın aleyhine gittikçe gerilemekteydi. Örneğin Yukarı Cuma, Paşmaklı ve Kırcaali'de Türk nüfus daha dominken; Vidin, Lofça ve Kutlu Viçe'de (Montana) Bulgar nüfus gittikçe azalmaktaydı. Bulgar yöneticilerinin ön görülerine göre Türk nüfus 2000'li yıllara doğru Bulgar nüfusunu geçebilecek düzeye gelmesi yüzünden oldukça tedirgin olmuşlardır (Çetin 2009: 606). Asimilasyon politikalarında istediği hedefe ulaşamayınca bu seferde "Yeniden Doğuş Süreci" adı altında, Türkleri Slavlaştırmaya çalışmışlardır. 1983 yılında Kıbrıs'ta KKTC'nin ilan edilmesi Bulgarları iyice kuşkulandırmıştır. Böylece Bulgaristan, Türkiye'nin, Bulgaristan'daki Türkler aracılığıyla burada da bir bağımsız devlet kurabileceği endişesine kapılmıştır.

Bulgarlar, bunun üzerine Türkler üzerindeki şiddeti ve baskıyı farklı şekillerde iyice artırdılar. Nitekim aynı günlerde isim değiştirme kampanyasına direnen Türklerin hapse atıldığı, Tuna Nehri'ndeki Belene Kampına sürüldüğünün haberleri gelmeye başladı. İlk operasyonlar Haskova, Kırcaali ve Momcilgrad'ta başladı (Uzel II 2003: 178). Ocak 1985 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov'a bir nota vererek isim değiştirme kampanyasına son vermesini istedi. Buna rağmen Bulgar Hükümeti, kampanyasına son vermeyerek, aksine Bulgaristan'ın kuzey bölgelerine doğru uygulamasını genişletti. Bu sırada 800-2.500 Türk yaşamını kaybetti. Baskılar sadece isim değiştirmeyle kalmadı. Türkçe konuşanlar cezalandırıldı, Türkçe ve Bulgarca basılan "Yeni Işık Gazetesi'nin" basımı durduruldu. Türkçe kitapların satışı durduruldu, sünnet yasaklandı, Türkçe mezar kitabeleri geçmişin izlerini silmek amacıyla kırıldı. Antropolog ve Tarihçiler yoğun bir çaba harcayarak Türklerin Bulgar kökenli olduklarını ve Osmanlı döneminde zorla Müslüman edildikleri ispat edilmeye çalışılmıştır. Türkler yer yer direniş gösterecek de baskıya boyun eğme zorunda kalmışlardır. 1985 yılında Ahmet Doğan'ın öncülüğünde silahla mücadele etmeyi prensip olarak kabul etmeyen Türk Milli Kurtuluş Hareketini kurdular.

Türkiye meseleyi diplomatik yolla çalışmaya gayret ettiyse de başarılı olamamıştır. Kamuoyu baskısının artması üzerine Mart 1985'te Türkiye Bulgaristan'a diplomatik nota vermiştir. Bulgar Hükümeti bunu iç işlerine karışma olarak algıladı. Başbakan Turgut Özal gerekirse Bulgaristan'daki tüm Türklerin Türkiye'ye kabul edilebileceğini basın yoluyla açıkladı. Bunun yanında Türk Dış İşleri Bakanlığı meseleye uluslararası arenaya çekmeye gayret etti. Bunda da başarılı olmuştur. BM, İÖT, AGİK, Uluslararası Af Örgütü yayınladıkları rapor ve açıklamalarda açıkça Bulgaristan'ı eleştirdiler.

Bulgaristan, Türkiye'nin göç antlaşması önerisini 1989 yılına kadar reddetti. Jivkov yönetimi Türk azınlığı topluca göçe zorlayınca, 1989 yılının Mayıs ayından itibaren Bulgaristan Türkleri, mülklerini çok ucuza satarak taşıyabildikleri eşyalarıyla Kapıkule Sınır Kapısı'na dayandılar. Türkiye'ye sığınmak için Kapıkule Sınır Kapısı'nda uzun kuyruklar oluşturan Türkler, Türkiye'ye girebilmek için haftalarca sıra beklemişlerdir. Kapıda resmi işlemler tamamlandıktan sonra devletin kendilerine önceden ayarladığı nakliye araçlarıyla kimileri de özel araçlarıyla değişik illere yerleştirilmek üzere hareket etmişlerdir. Hükümet, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türk soylu kişilerce gerçekleştirilecek nakil vasıtaları, mesleki aletler, makine ve diğer eşyaların ithalatı, gümrük vergisi, resm ve harçlardan muaf tutmuştur. Bulgaristan'dan göçe zorlanan kişilerin, Türkiye'ye getirdikleri bir adet nakil vasıtası, üçüncü ülkelere bırakmak zorunda kaldıkları bir adet nakil vasıtası ve beraberinde getirdikleri mesleki alet, makine ve diğer eşyanın ithali için göçmen belgelerinin düzenleme tarihinden itibaren 6 ay içinde başvurmaları gerekmektedir (Balıkesir Ekpres Gazetesi, 19 Temmuz 1989: s.2). Ayrıca giriş yapanlara bir de soy ismi verilmiştir. Bu sırada birbirinden habersiz olarak göçen ailelere farklı soy isimleri verilmesi aynı kökten gelen aileleri birkaç kuşak sonra birbirini tanımamalarına sebep olmuştur.

Bu süreçte kapıların açılmasıyla birlikte Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) verilere göre 313.894 kişi Türkiye'ye giriş yapmıştır (Çetin 2009: 608). Başbakan Özal'ın herkes gelsin demesine rağmen Türkiye bir süre sonra vize koyarak, sınır kapısını kapattığını açıkladı. Gelenlerin bir kısmı özellikle İstanbul, Bursa, Tekirdağ, İzmir, Kocaeli ve Balıkesir civarındaki akrabalarının yanına yerleşti bir kısmı da kendilerine tahsis edilen şehirlere yerleşmek üzere hareket ettiler.

Göçmenler özellikle sanayi bölgelerinde işçi ücretlerinin düşmesine sebep oldular. Zira işverenler eski işçilerini çıkartarak daha düşük ücretle Bulgaristan'dan gelenleri çalıştırmışlardır (Uzel II 2003: 180). Bu dönemde Amerika ve Batı dünyası, SSCB ve sosyalizm karşıtlığı ile baskının açık bir nitelik taşıması ve Bulgaristan'ın

uluslararası kamuoyundaki kötü imajından dolayı Türkiye'nin yanında tavrı almışlardır. Bulgaristan sert bir dille uyarılmıştır.

2- BALIKESİR'E İSKAN

89 Göçü için seçilen yerlerden birinin de Balıkesir olmasının tarihi bir arka planı mevcuttur. Çünkü İmparatorluğun Balkanlar'daki bakiyesi Müslüman-Türk toplum, Osmanlıların merkezi konumundaki bu toprakları farklı zamanlarda yitirmesiyle beraber anayurtları Anadolu'ya göç etmişlerdir. Kuşkusuz Balıkesir tarihi süreç içerisinde 93, Balkan, I. Dünya Savaşları sonrasında ilk tercih edilen yerlerden biri olmuştur. Elbette bu iskanda Balıkesir'in konumu inkar edilemez. Anadolu'nun batısında yer alması, göreceli başkentte yakınlığı, İstanbul-Bandırma arasında deniz araçlarının seyrüseferi, İzmir-Bandırma demiryolunun varlığı, göçmenler açısından coğrafi ve iklim uyumu gibi nedenlerle Karesi coğrafyası neredeyse her dönemde muhacirler için iskan alanıdır. Ayrıca göçmenler bir yere gitmek istediklerinde akraba- tanıdık vs. olup olmamaları onların yerleşim tercihlerini etkilemektedir. Dolayısıyla 89 Göçü öncesinde Balıkesir'de daha evvel Bulgaristan'dan gelen on binlerce göçmenin varlığı, 89 Göçü'ne maruz kalanların öncelikli tercihlerinin Balıkesir olmasında etkili olmuştur.

Balıkesir'e 1.000 kişiden oluşan ilk kabile 21 Haziran 1989 yılında geleceği duyurulmuştur. Dönemin Balıkesir Valisi Kemal Esensoy, konuyla ilgili yaptığı açıklama da şunları söylemiştir: "Balıkesir iline bin göçmen soydaşımız Çarşamba günü gelecektir. Bunların Savaştepe Öğretmen Okulu'na yerleştirilmeleri için her türlü önlem alınmış bulunmaktadır. İkişer kişilik oda vermek mümkün olmadığından erkek ve kadınlar için ayrı ayrı tahsis edilen koğuş nizamındaki odalarda misafir edileceklerdir. Soydaşlarımızın her türlü ihtiyaçlarının karşılanması için gereken önlemleri almış bulunuyoruz. Ayrıca bir sağlık ekibi de Savaştepe Öğretmen Okulu'na sağlık hizmetleri için görevlendirilmiş bulunmaktayız..." (Balıkesir Ekspres Gazetesi, 21 Haziran 1989: s.1; Balıkesir Politika Gazetesi, 20 Haziran 1989: s. 1). Tüm bu açıklamalara rağmen 22 Haziran'da bile gelmeyen kabile ile ilgili resmi çevreler farklı açıklamalar yapmışlardır. Kimi kafilenin Sakarya'ya gittiğini kimi Edirne'den ayrılmadıklarını kimi de çadır kentte olduklarını ve yola çıkamadıklarını ifade etmişlerdir (Balıkesir Ekspres Gazetesi, 22 Haziran 1989: s.1). Tüm bu iletişim kopukluğu içerisinde 100 kişilik ilk kabile üçer dörder kişilik gruplar halinde Bölge Trafik Polisleri'nin eşliğinde 23 Haziran 1989 yılında Savaştepe Öğretmen Okulu'na yerleştirilmiştir (Balıkesir Ticaret Odası Gazetesi, 20 Haziran 1989: s.1; Balıkesir

Ekpres Gazetesi, 23 Haziran 1989: s.4; Balıkesir Politika Gazetesi, 23 Haziran 1989: s. 1; Yeni Haber Gazetesi, 23 Haziran 1989: s.1). İlk kafilenin gelmesinden dört gün sonra Balıkesir'e gelen Türkler'in sayısı 778 kişi olmuştur (Yeni Haber Gazetesi, 27 Haziran 1989: s.1). Barınma, iâşe, eğitim, iş görünürde ilk çözülmesi gereken meseledir. İlk etapta Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın imkanları ve hayırseverler yardımıda bulunmuşlardır. Mehmet Şeref Eğinlioğlu 250 çuval un yardımında bulunmuştur (Yeni Haber Gazetesi, 21 Haziran 1989: s.1). Ayrıca Balıkesir Belediye Başkanı Sami Gökdeniz o ayki maaşını göçmenlere dağıtmıştır (Hizmet Gazetesi, 23 Haziran 1989, s.1). Balıkesir Valisi Kemal Esensoy, geçici bir süre toplu barınmaları ve gereksinimlerinin karşılanması için Savaştepe Öğretmen Lisesi'nde bir tanışma ve kaynaşma toplantısı düzenlemiştir (Balıkesir Politika Gazetesi, 24 Haziran 1989: s. 1). Onları yalnız bırakmayarak hemen ziyaret ederek sıkıntılarını gidermeye çalışmıştır. Yine hiç vakit kaybedilmeden göçmenler uzman hekimler tarafından sağlık taramasından geçirilmiştir. Her birine sağlık kartı verilerek ihtiyaçları giderilmeye çalışılmıştır. Bu kartla tüm sağlık kuruluşlarından ücretsiz muayene de olabileceklerdi. Ayrıca şehirdeki bazı tüzel kurumlar ve özel şahıslar, yiyecek yardımında da bulunmayı ihmal etmemişlerdir. Ekmek İşverenleri Sendikası 10 kişi, Rüya Kolonyaları 22 kişi ve Yeni Haber Gazetesi 3 matbaacıya iş imkânı verebileceklerini belirtmişleridir. Yine il genelinde bir yardım kampanyası başlatılmıştır. Ziraat Bankası Balıkesir Şubesi'nde açılan bir hesap numarasına Balıkesirlilerin bağış yapması çağrısında bulunulmuştur. İlk günlerde sönük geçen bağışlar daha sonraki günlerde artmıştır. Kurban Bayramı'nın da gelmesiyle bağışlar çoğalmıştır. 110 bin lira karşılığında 182 kişi, 20 milyon tutarındaki kurban bağışını Bulgaristan'dan gelen Türkler'e vermiştir (Balıkesir Ekpres Gazetesi, 18 Temmuz 1989: s.1-4; Balıkesir Politika Gazetesi, 1 Temmuz 1989: s. 1; Hizmet Gazetesi, 12 Temmuz 1989: s.1). Temmuz ayı itibarıyla bağışlar 200 milyon TL'yi bulmuştur. Bağışlar daha çok ilk ve orta dereceli okullar ile resmi kurumlar tarafından yapılmıştır.

Göçmenlerin gelmesiyle birlikte Balıkesir kamuoyu dikkatini bu meseleye odaklamıştır. Göçmenlerin yerleştirilmesi ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Gelenlerin Plevne ve Gazi Osman Paşa Mahalleleri ile Pamuklu Dokuma Fabrikası'na yerleştirilmeleri SHP Belediye Meclisi Başkanı Nuri Özateş'in teklifine rağmen mevcut şartlar itibarıyla kabul görmemiştir (Yeni Haber Gazetesi, 28 Haziran 1989: s.1). Hatta göçmenlerin nüfusu az olan Balya ve Savaştepe'ye yerleştirilmeleri bile tartışılmıştır. Ya da her köye bir aile şeklinde il geneline yayılması bile düşünülmüştür.

Tablo 1. Balıkesir’e Yerleşen Bulgaristan Türkleri’nin Sayıları (1989)

Erkek	Kadın	Kız Çocuğu	Erkek Çocuğu	Toplam
1.096	1.125	678	720	3.619

1989 göç dalgasında da Balıkesir’e 2.002 aile gelmiştir. Bunlardan 1.096’sı erkek, 1.125’i bayan, 678’i kız çocuğu ve 720’si de erkek çocuğu olmak üzere toplamda 3.619 kişi Balıkesir’e iskân edilmiştir (**Tablo 1**). Balıkesir Valiliği’ne bağlı Daire Müdürlükleri’nde yaptığım araştırmalar neticesinde maalesef Balıkesir’e yerleşenlerin yaş grupları, iş durumu ve eğitim potansiyeli gibi temel niteliklerine dair detaylı istatistiklere ulaşamadım. Halbuki DPT, Türkiye genelinde böyle bir çalışma yapmışken iller bazında herhangi bir ayrıma gitmemiştir (Çetin 2009: 615).

Sonraki yıllarda 812 aile sular durulunca çeşitli nedenlerden dolayı Bulgaristan’a geri dönmüştür. Dolayısıyla 1.190 aile Balıkesir’de ikamet etmeye devam etmiştir. Bunun yanında yakınlarının tavsiyesiyle 4 aile Bandırma’ya bağlı Bereketli Köyü’ndeki atıl durumdaki Kuran kursuna yerleştirilmişlerdir (Balıkesir Politika Gazetesi, 28 Haziran 1989: s. 1). Savaştepe’nin dışında Ovaköy 5, Alasu 1, Karakaya 10, Kocaavşar 4, Kabakdere 4, Bereketli 2, Kirazpınar 5 köyleri 5 aileyi barındırabileceklerini söylemişlerdir (Balıkesir Politika Gazetesi, 5 Temmuz 1989: s. 1). Resmi rakamlara rağmen dönemin yerel gazeteleri göçmenlerin sayılarının 5 bini geçtiğini haber yapmışlardır. Balıkesir Ekpres Gazetesi’nin 8 Ağustos 1989 Salı günü yayınlanan nüshasında: “vilayete muhacir belgesi almak için başvuruda bulunanların sayısı 2.511 kişi olduğunu yaklaşık 3 bin kişinin de kendi imkânları ile ilimizde kalmakta olduğu bildiriliyor. Balıkesir’e ikamet etmelerinden yaklaşık iki ay sonra dört kişiden oluşan bir aile geri dönmek istemiştir (Balıkesir Ekpres Gazetesi, 16 Ağustos 1989: s.1). 16 Eylül 1989 yılında Balıkesir’e yerleşerek muhacir belgesi alanların sayısı 4.573 kişi olmuştur. Bunun yanında Balıkesir’de olmakla beraber resmi makamlara başvuruda bulunmayanların sayısı kesin olarak tespit edilememiştir. Diğer taraftan çalışmak için başvuruda bulunan ve vilayet tarafından 504 kişi işe yerleştirilmiştir. Uyum sağlayamayan ve tekrar geri dönmek için pasaport talebinde bulunup Türkiye’den dönmek isteyenlerin sayısı ise 191 kişidir (Balıkesir Ekpres Gazetesi, 16 Eylül 1989: s.1). Bu tarihlerde Bulgaristan’dan gelen Türkler’in büyük bir kısmı kamuya ait dinlenme ve eğitim tesislerinde barındırılmıştır. Ancak mevsimin kışa dönmesi ile birlikte onları kritik bir zaman bekliyordu. Vilayetten alınan bilgiye göre Balıkesir’de 716 aile Savaştepe’de ise 454 ailenin bulunduğunu” haber yapmıştır. Muhacir belgesi alan 419 kişi muhtelif

işlere yerleştirilirken diğerleri ise henüz işe başlamamıştır (Balıkesir Ekpres Gazetesi, 8 Ağustos 1989: s.1).

Ekim ayı ile birlikte Balıkesir en fazla Türk'ün yerleştirildiği onuncu büyük şehir olmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı'nın verilerine göre 1950-1988 yılları arasında Balıkesir'e Bulgaristan'dan 11.833 kişi yerleşmişken. 89 Göçü'nde 4.852 kişi yerleşmiştir (Çetin 2009: 620). Dolayısıyla Balıkesir'deki yerel basınındaki bilgilerle resmi veriler uyuşmamaktadır. DPT verileri, yerel basına göre 1.233 kişi fazladır. Muhtemelen bu fark göçün sıcaklığının kamuoyunun gündeminden düşmesine bağlı olarak yerel basının dikkat ve bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. O dönemde 71 ilin 55'ine yerleştirilen muhacirlerin en fazla sırasıyla İstanbul, Bursa ve Tekirdağ'a yerleştirilmiştir. İstanbul'a 82.808, Bursa'ya 60 bin, Tekirdağ'a ise 38 bin kişi yerleştirilmiştir. Kahramanmaraş, Yozgat ve Kastamonu ise 4-7 arasında kişiyle en az muhacir barındıran şehirler olmuştur. Ekim 1989 yılı itibarıyla resmi verilere göre toplamda 273.372 kişi Türkiye'ye gelmiştir (Balıkesir Ekpres Gazetesi, 12 Ekim 1989: s.1-4). Halbuki bu rakam resmi rakamlara göre 313.894 kişidir.

Göçmenlerin kısa sürede adaptasyonunu sağlamak için resmi ve özel kurumlar yoğun bir çaba harcamış; bu maksatla çeşitli komisyon ve toplantılar düzenlenmiştir. Bunlardan biri Balıkesir Valiliği'nin bünyesinde Vali Yardımcısı Yaşar Kırımlı'nın başkanlığında Soydaş Komitesi Başkanlığı'dır. Komitede Kızılay Başkanı, Müftü, Belediye Yetkilisi, Ticaret ve Sanayi Odaları ile Esnaf Dernekleri'nin temsilcileri yer almıştır (Yeni Haber Gazetesi, 21 Haziran 1989: s.1). Ayrıca göçmenlerin sorunlarının uluslararası düzeyde duyurulabilmesi için yine Vali Yardımcısı Yaşar Kırımlı'nın başkanlığında bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun diğer üyeleri ise şu kişilerden oluşmaktadır: Balıkesir Mühendislik Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Kadir Yaşar, Necati bey Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi Şerafettin Yılmaz, Balıkesir Baro Başkanı Turgut İnal ve Kızılay Derneği Başkanı Hasan Taş'tır (Balıkesir Politika Gazetesi, 23 Ağustos 1989: s. 3). Yardım yapmak isteyenler, iş vermek isteyenler istedikleri işçi niteliklerini belirtir bir yazıyı buraya vermeleri gerekiyordu. Böylece bu komite işverenle iş arayan göçmenler arasında aracılık yapmış oluyordu (Balıkesir Politika Gazetesi, 30 Haziran 1989: s. 1). Balıkesir Valiliğinin öncülüğünde gerçekleşen "Soydaş-İşadamı toplantısı" 400 kişinin katılımıyla spor salonunda yapılmıştır. Böylece işadamlarıyla işçiler bir araya gelerek arz-talep nitelik ve nicelikleri belirlenmeye çalışılmıştır (Balıkesir Ekpres Gazetesi, 27 Temmuz 1989: s.1; Yeni Haber Gazetesi, 26 Temmuz 1989: s.1; 27 Temmuz 1989: s.1; Hizmet Gazetesi, 27 Temmuz 1989: s.1). Bu toplantının da

etkisiyle 31 Ağustos 1989 tarihli Yeni Haber Gazetesi'nin haberine göre 527 kişi iş bulmuştur (Yeni Haber Gazetesi, 31 Ağustos 1989: s.1).

Yapılan katkılardan biri de uyum kursları ve eğitim yardımlarıdır. Bulgaristan'dan gelen Türkler'in çocuklarına ve yetişkinlerine 21 Ağustos 1989 tarihinden itibaren çeşitli uyum kursları verilmesi planlanmıştır. Bu amaçla Karesi Ortaokulu, Savaştepe Öğretmen Lisesi, Bandırma Ortaokulu ve Gönen Şehit Rahmi İlkokulu'nda alfabe, vatandaşlık bilgisi, tarih ve coğrafya dersleri ile ilgili kurslar düzenlemiştir (Balıkesir Ekpres Gazetesi, 12 Ağustos 1989: s.1). Ayrıca eğitim-öğretim yılının başlamasıyla öğrencilere bir defaya mahsus olmak üzere eğitim yardımında bulunulmuştur. Gideri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na karşılanan yardımda İlkokul öğrencilerine 75 bin TL, Ortaokul öğrencilerine 100 bin TL, Yükseköğretim Öğrencilerine ise 150 bin TL para yardımında bulunulmuştur (Balıkesir Ekpres Gazetesi, 1 Aralık 1989: s.1; Balıkesir Politika Gazetesi, 9 Aralık 1989: s.4; Yeni Haber Gazetesi, 2 Aralık 1989: s.1).

1989 yılının ikinci yarısından itibaren Bulgaristan'dan gelen Türkler'e yiyecek, giyecek, yakacak, sağlık, barınma, eğitim yardımı başta olma üzere birçok alanda nakdi ve ayni yardımlar yapılmıştır. 51 aileye 3.417.000 TL tutarında ayni yakacak, 701 kişiye 12.326.721 TL nakdi ilaç bedeli, 453 aileye nakdi 83.466.000 TL nakdi kira yardımında bulunulmuştur. 345 İlk-Orta ve yüksek öğrenim gören öğrenciye de 29.850.00 TL burs verilmiştir. Ayrıca 43 kişiye iş kurabilmeleri amacıyla sermaye olarak 4.000.000 TL nakdi destek sağlanmıştır. 195 kişiye bir defaya mahsus, 29 kişiye de periyodik olmak üzere toplamda 224 kişiye de 32.100.000 TL tutarında nakit aktarılmıştır. Diğer yardımlarla birlikte 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen Türklerle ayni ve nakdi olarak genel toplamda 286.122.362 TL destek sağlanmıştır.¹ Bu yardım miktarından 1745 kişi nakden, 51 kişide ayni olarak istifade etmiştir. Dolayısıyla 1.796 kişi yardımdan ihtiyacına göre pay almıştır. Yapılan yardımları incelendiğinde en fazla miktar kira bedeline ayrıldığı görülmektedir. Gerek Balıkesir'deki gerek Savaştepe'deki göçmenlerin bir yıllık kira paraları karşılanmıştır. Bunun için de toplam kira bedeli olarak 163.950.000 TL ödenmiştir. Barınma bedelinden sonra en fazla para yiyecek mallarına harcanmıştır. 1989 yılında özellikle Savaştepe'deki Türkler için 34.947.924 TL yiyecek alımına para sarf edilmiştir. Desteğe kişi bazında göz atılırsa sağlık sektörünün ön plana çıktığı görülmektedir. Zira 714 kişi ayni ve nakdi olarak başta tedavi ve ilaç masrafları olmak üzere bu kalemden yararlanmışlardır. Sağlıktan sonra ikinci sırayı

¹ Veriler Balıkesir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın Arşivi'nden alınmıştır. Yardımlarından dolayı Vakıf Müdürü Mehmet Yaprakoglu'na çok teşekkür ederim.

eğitim sektörü almaktadır. 345 ilk-orta ve yüksek öğrenim öğrencisine burs alma fırsatı sağlanmıştır. En az yardım ise diğer yardımlar kaleminde yer alan yol parasıdır. 6 kişiye toplamda 475.000 TL destek verilmiştir. Zaten daha sonraki yılların istatistiklerine bakıldığında da en fazla yardım barınma ve ısınma kalemine ayrıldığı görülmektedir. Ancak bu tarz yardımlar 1992 yılından itibaren kesilmiştir. Bu tarihten sonra Türkler, kendi ayakları üzerinde durmaya başlamıştır. Devlette kademeli olarak yardım miktarını azalmıştır. Bu azalmanın hem ödenen para miktarında hem de yararlanan kişi sayısında olduğu açıkça görülmektedir.

Göçmenler şehirde ticari aktivitenin artışına kurulan pazarlar yoluyla katkıda bulunmuşlardır. Pazar günleri Ege Mahallesi'nde kurulan Bit Pazarı'nın üst tarafındaki yol boyunca "Soydaş Pazarı" kurmuşlardır. Burada Bulgaristan'dan getirebildikleri video, televizyon, radyo, pikap, dikiş makinesi, porselen ve cam eşya, battaniye, pelüş, yastık kılıfları, desti, kahve, kakao ile Bulgar içkilerinin satışını yapmışlardır (Balıkesir Ekpres Gazetesi, 17 Ekim 1989: s.1-2).

14 Kasım'da muhacir belgesi alan soydaş sayısı da artmıştır. Bugüne kadar muhacir belgesi almak için başvuran 1.598 göçmen aileden 1.549'una aileye muhacir belgesi verilmiştir. Balıkesir ilinde soydaş sayısı muhacir belgesine göre tam 5.057 kişidir. Bunların 17.302'ü kadın, 1643'ü erkek, 819'u kız çocuğu ve 865'i de erkek çocuğudur (Yeni Haber Gazetesi, 14 Kasım 1989: s.1).

Tablo 2. Kamu Kurumlarından İş Talebinde Bulunan Bulgaristan Türkleri (1989)

MESLEK TÜRÜ	SAYI		MESLEK TÜRÜ	SAYI	
	KADIN	ERKEK		KADIN	ERKEK
Kepçe Operatörü		5	Anaokulu Öğretmeni	2	
Vinç Operatörü		1	Öğretmen	2	2
Makine Tamircisi		1	Hayvan Sağlık Teknisyeni		2
Oto Boyacısı	1		Tıp Teknisyeni	2	3
Kalorifer Tesisatçısı		1	Şoför		26
Sihhi Tesisatçı		1	Kaynakçı		10
Soğuk Demirci		2	Aşçı	4	2
Marangoz		1	Tornacı	3	7
Gemi İşçisi		2	Elektrikçi		5
Ressam		1	İşçi	11	2
Ekonomist-Müşavir	1		Fabrika İşçisi	3	1
Tatlıcı	2		Orman İşçisi	1	
Elektrikli Ev Aletleri Tamircisi		2	Demir-Çelik Fab. İşçisi		1
El Halı Dokumacısı	1		Porselen Fab. İşçisi	1	1
Buzdolabı Tamircisi		1	Tekstil Fab. İşçisi	2	1
Postacı	1		Kundura Fab. İşçisi		1
Telefon Teknisyeni	1	1	Petrol Depo İşçisi		1
Berber		1	Dokuma Fab. İşçisi	1	1
Terzi	16		Çiftçi	13	10
İnşaatçı		27	Toplam	67	124
İnşaat Teknisyeni		1	Genel Toplam	191	

Balıkesir, gelen göçmenlere yeterli ölçüde iş imkanı sağlamış değildir. Nitekim 31 Temmuz 1989 tarihi itibarıyla 60 Türk'e iş imkânı sağlanmıştır (Yeni Haber Gazetesi, 31 Temmuz 1989: s.1). Ancak iş talebinde bulunan kişi sayısı toplamda 191 adet kadar olmuştur. İş talebinde bulunanların niteliksiz olduğu görülmektedir. Çok çeşitli işler arasında kadınlarda terzicilik ve çiftçilik yaygınken, erkekler arasında inşaatçı ve şoförlerin yaygın olduğu görülmektedir (**Tablo 2**). 1989-1990 Eğitim-Öğretim yılında Balıkesir genelinde 866 göçmen öğrenci çeşitli okullarda eğitime başlamışlardır. Bunlardan 8.592' u Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda geri kalanı ise Sağlık Bakanlığı'na bağlı okullarda eğitim görmeye başlamışlardır. Merkez kazada ise 266 İlkokul, 75 Ortaokul, 7'de Sağlık Meslek Lisesi Öğrencisi olmak üzere 348 göçmen öğrenci bulunuyordu (Yeni Haber Gazetesi, 28 Kasım 1989: s.2).

Ekim 1989 yılından başlamak üzere aylık kira yardımında bulunulmuştur. Bu yardım bir yıl süreli olmuş ve aylık 150 bin lirayı geçmemek üzere yapılmıştır. 305 aile bu kira yardımından istifade etmiştir. (Demokrat Gazetesi, 25 Ekim 1989: s.1; Hizmet Gazetesi, 25 Ekim 1989: s.1; Yeni Haber Gazetesi, 8 Kasım 1989: s.1). Kiradan çıkıp ev sahibi olmaları yaklaşık iki yıl sürmüştür. Nitekim onların ikametgahına tahsis edilen 500 adet göçmen konutu Adnan Menderes ve Dinkçiler Mahallesi arasında inşa edilerek göçmenlerin hizmetine sunulmuştur.

Kuşkusuz her göç olayı, daha az kuvvetli zıt yönlü göç olayına da neden olmaktadır. Ravenstein tarafından ortaya konulan göç teorisinin bir parçası durumunda olan bu özellik bütün göç türlerinde yaşanmaktadır (Stoddard vd. 1986). Bu bağlamda şehre gelen göçmenlerin tamamının şehirde yerleşmesi beklenmemelidir. Bir süre sonra Türkiye'de umduğunu bulamayanlar geri dönmeye başlamıştır. Çoğunluğu Türkiye'de aradığı ortamı, özlediği sosyal hayatı, elde ettikleri geliri yeterli bulmadıkları, devletin kendilerine tam anlamıyla sahip çıkmadığı ve iskan sahasını beğenmeme gerekçesiyle özellikle Ekim ve Kasım 1989'da göç tersine dönmüştür. Parçalanmış aileler, mal varlıklarını kaybetme endişesi bu konuda başka nedenler olarak ortaya çıkmaktadır. 24 Ekim 1989 tarihinde dönenlerin sayısı 47.500'e ulaşmıştır. Özellikle Berlin Duvarı'nın yıkıldığı 9 Kasım 1989 tarihinden bir gün sonra Todor Jivkov, Bulgaristan Komünist Partisi Genel Sekreterliği'nden istifa etmiş ve yerine Petar Mladenov seçilmiştir. Mladenov 12 Kasım 1989'da yaptığı bir açıklamada Türkler'e haklarının iade edileceğini beyan etmesiyle ters yönde bir göç akışı başlamıştır. Bu etki kısa sürede Balıkesir'de de hissedilmiştir. Balıkesir'den Bulgaristan'a ters yönde göç dalgası, Ekim ayının son haftası ile Kasım ayında hız kazanmıştır. Oysa 1 Eylül'de kira yardımının başlamasıyla göç olayının azalması beklentisi boşa çıkmıştır. Nitekim 25 Ekim'de 712

göçmen Bulgaristan'a dönmüştür (Yeni Haber Gazetesi, 25 Ekim 1989: s.1; Demokrat Gazetesi, 26 Ekim 1989: s.1). 14 Kasım 1989 tarihinde ise bu sayı 306 aile veya 989 kişi olmuştur (Yeni Haber Gazetesi, 14 Kasım 1989, s.1). Kuşkusuz ters yönlü göçler sadece Balıkesir'de yaşanmış değildir. Aynı süreç Türkiye genelinde de yaşanmıştır. Bulgar Hükümeti dönenleri tampon bölgede günlerce beklettikten sonra sınırı geçmelerine izin vermiştir. Dönenler hükümet tarafından eski yaşadıkları bölgelere değil daha başka bölgelere sürgün edilmişlerdir. Yine onları televizyonlara çıkarıp olumsuz propaganda için kullanmalarının yanında daha çok Bulgarların yoğun olduğu yerlere sürgün etmişlerdir.

SONUÇ

Bulgaristan'da mukim Türkler, zorunlu Bulgarlaştırmaya cevapları anayurda göç olarak karşılık vermişlerdir. Aslında 89 Göçü o dönem Bulgar Hükümeti'nin rızası dahilinde gerçekleşmiştir. Çünkü asimile olmak istemeyen Türkler'i zorunlu göçle mahkum kılarak nüfus oranlarını korumak istemişlerdir. 89 Göçü'nün ilginç bir tarafı da Bulgarlar'ın (bir takım küçük marjinal gruplar hariç) değil de Bulgar Hükümeti'nin baskı yapmasıdır. Göç neticesinde Türkiye'ye yerleşenler hiç bir zaman Bulgaristan'daki akrabalarıyla, arkadaşlarıyla ve dostlarıyla bağlarını koparmamışlardır.

89 Göçü'ne hazırlıksız yakalanan yerel yöneticiler acil çözüm olarak göçmenleri Eski Savaştepe Köy Enstitüsü'ne (Savaştepe Anadolu Öğretmen Lisesi) yerleştirmişlerdir. Ancak daha sonra göçmenlerin büyük bir kısmı iş ve eğitim nedeniyle burada kalmak istememişler ve Balıkesir şehir merkezine taşınmışlardır. 1990'lı yılların başında Devlet tarafından finansman edilen konutlarda ikamet etmeye başlayan göçmenler, güvenlik ve barınma sıkıntılarını öncelikle giderilerek durumları sıhhileştirilmiştir. Ayrıca Türk Hükümetleri, iş ve eğitim konusunda onlara öncelik tanımıştır. Onlar için inşa edilen toplu konutların şehir merkezlerinden bir miktar uzakta olması onların yerel halkla karışıp kaynaşmasını bir süre geciktirmiştir. Yine göçmenler dil olarak daha çok Eski Anadolu Türkçesi kullandıklarından gündelik dili anlamakta ciddi sıkıntılar çekmişlerdir. Özellikle bu sıkıntı resmi dairelerde iyice artmıştır. Yine örf ve adetlerine bağlı olan Bulgaristan Türkleri, ekonomik ilişkilerinin bir değer olarak karşılımlarına çıkmasını oldukça yadırgamışlardır. İşsizlik ve iş güvencesinin olmamasını da pek kabullenememişlerdir. Anadolu'da Türk kimliğiyle yaşamalarından dolayı da büyük bir gurur duymuşlardır. Neticede Bulgaristan Türkleri'ni yeni bir yaşama Anadolu'da ve Balıkesir'de kapı aralamışlardır.

Yine Balıkesir'e ikametleri öncesi ve sonrasında Milli Eğitim Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı, Halk Eğitim Merkezi gibi bir takım kamu kurumlarının başarılı koordinasyonunda göçmenlerin ihtiyaçları kısa sürede giderebilmişlerdir. Özellikle sabit konutlar yapıluncaya kadar çekingen davranan ve evini kiraya vermekten kaçınan Balıkesirliler, ilk çekince den sonra bu tavırlarından vazgeçerek, onlarla yan yana iç içe yaşamaya başlayarak kendilerinden birileri olduklarını fark etmişlerdir.

Adaptasyon sürecinde başarılı olamayan ve iş imkanlarından yeterince istifade edemeyen göçmenler, kısa bir süre sonra Bulgaristan'a dönmüşlerdir. Özellikle Todor Jivkov'un iktidardan uzaklaşmasıyla birlikte tersine göç hızlanmıştır. Balıkesir'den de yaklaşık 1.000 kişi geri dönmüştür. Bu rakam gelenlerin % 25'i oranına tekabül etmektedir.

Bulgaristan'da Ekim 1991'de yapılan ve büyük ölçüde Türklerin desteklediği "Hak ve Özgürlük Partisi" parlamentoya girerek 24 milletvekilliği kazanmıştır. Temel hak ve özgürlüklerin takipçisi parti, Bulgaristan Parlamentosu'nda kilit konuma gelmiştir. Dolayısıyla Türklerin kitlesel olarak Anadolu'ya göç etmesini frenlemiştir. 2007 yılında Bulgaristan'ın Avrupa Birliği üyesi olmasıyla benzer tür sıkıntılarının bir daha olmamasında önemli bir parametredir. Hatta üyelik avantajını kullanmak isteyenler için bir avantajı sayılabilir.

KAYNAKÇA

A- Telif Eserler

- Çetin, Turhan (2009), “The Socio-Ekonomik Outcomes of the Last Turkish Migration (1989) From Bulgaria to Turkey”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History or Turkic Volume 4/3 Spring 2009*, pp.602-632.
- Gülay, Toksöz (2006), *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Hacısalihioğlu, Neriman- Hacısalihioğlu Mehmet (2012), 89 Göçü, Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Mutluer, Mustafa (2003), *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, Çantay, İstanbul.
- Stoddard, R.H., Blouet, B.W., Wishart, D.J. (1986), *Human Geography, People, Places and Cultures*, Prentice-Hall, , New Jersey, USA.
- Tümertekin, Erol; Özgüç, Nazmiye (1998), *Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul.*
- Uzel, İlhan, (2003), *Türk Dış Politikası*, Editör: Baskın Oran, iletişim Yayınları, c. II, İstanbul.
- Ünver, Sunday (1972), *Nüfus Bilim Sözlüğü*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları D-17, Ankara.

B- Gazeteler

- Balıkesir Ekpres Gazetesi, 21 Haziran 1989; 22 Haziran 1989; 23 Haziran 1989; 18 Temmuz 1989; 19 Temmuz 1989; 27 Temmuz 1989; 12 Ağustos 1989; 16 Ağustos 1989; 8 Ağustos 1989; 16 Eylül 1989; 12 Ekim 1989; 17 Ekim 1989; 1 Aralık 1989.
- Balıkesir Politika Gazetesi, 20 Haziran 1989; 23 Haziran 1989; 24 Haziran 1989; 28 Haziran 1989; 30 Haziran 1989; 1 Temmuz 1989; 5 Temmuz 1989; 23 Ağustos 1989; 9 Aralık 1989.
- Balıkesir Ticaret Odası Gazetesi, 20 Haziran 1989.
- Balıkesir Demokrat Gazetesi, 25 Ekim 1989, s.1; 26 Ekim 1989.
- Balıkesir Hizmet Gazetesi, 23 Haziran 1989; 12 Temmuz 1989; 27 Temmuz 1989; 25 Ekim 1989.
- Balıkesir Yeni Haber Gazetesi, 21 Haziran 1989; 23 Haziran 1989; 27 Haziran 1989; 26 Temmuz 1989; 31 Temmuz 1989; 31 Ağustos 1989; 25 Ekim 1989; 8 Kasım 1989; 14 Kasım 1989; 28 Kasım 1989; 2 Aralık 1989.

C- Kaynak Kişiler

Kadiroğlu, Basri. 15 Ocak 1964 Doğumlu. Bulgaristan Kırcaali nüfusuna kayıtlı olup Bursa'da ikamet etmektedir.

Köroğlu, Fahri. 22 Kasım 1958 Doğumlu. Bulgaristan Mestan nüfusuna kayıtlı olup Balıkesir'de ikamet etmektedir.

Ocaktan, Hatice. 6 Ocak 1980 Doğumlu. Bulgaristan Burgas nüfusuna kayıtlı olup Balıkesir'de ikamet etmektedir.

Özgür, Sami. 1 Eylül 1973 Doğumlu. Bulgaristan Kırcaali nüfusuna kayıtlı olup Balıkesir'de ikamet etmektedir.